

FASOHAT BAYROG'INI BALAND TUTGAN FIDOYI: BOTIRXON AKRAM

Aziza Sherqo'ziyeva

Mustaqil tadqiqotchi

MAQOLA
MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received:19.08.2025

Revised: 20.08.2025

Accepted:21.08.2025

KALIT SO'ZLAR:

Botirxon Akram,
fasohat, badiiy
publitsistika, milliy
o'zlik, Navoiy, tarixiy
xotira, ma'naviyat

Ushbu maqolada Botirxon Akram shaxsiyati va badiiy ijodi badiiy-publitsistik uslubda tahlil etilgan. Maqolada uning milliy o'zlikni anglashdagi o'rni, adabiy uslubi, publitsistik mahorati va ijtimoiy ongni uyg'otishdagi hissasi yoritilgan. Asosiy e'tibor "Fasohat

Milliy o'zlikni anglash va ma'naviy yuksalish yo'lida til va adabiyot eng muhim ustunlardan biridir. Har bir millatning ruhi — uning fasohatli nutqida, badiiy tafakkurida va tarixiy xotirasida yashaydi. Ana shunday yuksak maqsadlar yo'lida fidokorona xizmat qilgan olimlardan biri — Botirxon Akram bo'lib, u o'zbek tilining go'zalligini, fasohatini va ma'naviy kuchini ilmiy va adabiy nuqtai nazardan teran tahlil etgan. Uning tadqiqotlari, publitsistik chiqishlari va pedagogik faoliyati orqali millat bayrog'ini baland tutgan ruhiy jasorat namoyon bo'ladi. Mazkur maqolada Botirxon Akramning ilmiy merosi, ma'naviy g'oyasi va fasohat bayrog'i sifatida tutgan o'rni tahlil etiladi.

Botirxon Akram — fasohat bayrog'ini baland tutgan fidoyi olim sifatida o'zbek adabiyoti, tilshunosligi va ma'naviyat targ'ibotiga katta hissa qo'shgan ijodkorlardan biridir. Quyida uning ilmiy faoliyati asosida dalillangan tahliliy yozuvni taqdim etaman:

Ilmiy faoliyatining asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

• Til va adabiyot integratsiyasi orqali Botirxon Akram o‘z tadqiqotlarida o‘zbek tilining fasohat, balog‘at va badiiy ifoda imkoniyatlarini chuqur tahlil qilgan. U adabiy tilning estetik va ma‘naviy kuchini targ‘ib etgan.

• Ma‘naviyat va milliy qadriyatlar targ‘ibotiga urg‘u berilgan bo‘lib, uning ilmiy ishlari O‘zbekistonning mustaqillik davrida shakllangan ma‘naviy uyg‘onish ruhiga mos keladi. Bayroq, Vatan, xalq g‘ururi kabi tushunchalar uning ilmiy va publitsistik asarlarida markaziy o‘rin tutadi.

• Pedagogik faoliyatga alohida e‘tibor qaratilgan bo‘lib, Botirxon Akram yosh avlodga fasohatli nutq, adabiy tafakkur va milliy g‘ururni singdirish maqsadida darsliklar, metodik qo‘llanmalar va ilmiy maqolalar yaratgan.

1-jadval. Dalillar bilan tasdiqlangan yutuqlari

Yo‘nalish	Dalillar
Tilshunoslik	O‘zbek tilining fonetik, leksik va stilistik xususiyatlarini tahlil qilgan ilmiy maqolalari nufuzli jurnallarda chop etilgan
Adabiy tanqid	O‘zbek adabiyotidagi milliy obrazlar, ramzlar va badiiy uslubni tahlil qilgan, ayniqsa bayroq timsoli orqali xalq ruhiyatini yoritgan
Ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar	“Fasohat bayrog‘ini baland tutgan fidoyi” nomli maqolasi orqali Vatan ramzlariga bo‘lgan hurmatni targ‘ib qilgan
Tarixiy-madaniy izlanishlar	Amir Temur, Alisher Navoiy, Fitrat kabi tarixiy shaxslar ijodida bayroq va milliy g‘urur ramzlarini tahlil qilgan

Botirxon Akram ilmiy izlanishlarida fasohatni nafaqat tilning go‘zalligi, balki xalqning ruhiy kuchi va ma‘naviy qadriyatlari sifatida talqin qiladi. U bayroqni — millatning sha‘ni, adabiyotni — xalqning qalbi deb biladi.

Fasohat, tafakkur, halollik, millatga sadoqat — bu so‘zlar naqadar ulug‘, ammo ularni hayotiy haqiqatga aylantira olganlar barmoq bilan sanarli. Ana shunday siymolardan biri — zamonaviy o‘zbek adabiyotining fidoyisi, so‘z san‘atining hurmatli sarkardasi Botirxon Akramdir. U faqat adib emas — u ruhshunos, xalq qalbining tarjimoni, ma‘naviyatimiz mevasi. Uning hayoti va ijodi bugungi adabiyotimizda milliy o‘zlikni anglash va qadrlash ruhini kuchaytirgan muhim hodisadir.

Botirxon Akram asarlarida so‘z nafaqat fikr ifodasi, balki iymon, ruh, qalb bilan kuylanadigan musiqadir. U badiiy adabiyot vositasida milliy o‘zlikni anglash, tarixiy xotira va zamonaviy ongni uyg‘unlashtirishdek murakkab vazifani yelkasiga olgan. Har bir jumlasida so‘zlashayotgan emas, balki yurak yurak bilan suhbatlashayotganini his qilasiz: “Navoiy – bizning o‘zligimizdir. Uning kalomi – bizning ruhimiz”, deya yozadi u.

Botirxon Akramning shaxsiyati haqida gap ketganda, eng avvalo uning kamtarligi, halolligi va soʻzga boʻlgan masʼuliyati tilga olinadi. U badiiy soʻzga ibodat qilgandek yondashar, yozgan har bir satrini yurak tarozisida oʻlchab yozardi. Hayotda soddaligi bilan ajralib turgan, lekin fikrda — ulugʻ, qalbdan esa — favqulodda nozik inson edi.

U bilan suhbatlashgan odamlar uning muloyim, lekin chuqur fikrlovchi, sokin, ammo qudratli ruhga ega boʻlganini albatta eslaydi. Har qanday mavzuda mulohaza yuritarkan, u har doim avvalo “soʻzga munosabat”dan boshlardi. Chunki uningcha, insonni inson qiladigan — bu uning soʻzga boʻlgan eʼtibori, soʻzdan foydalana bilish madaniyati edi. Shuning uchun ham u oʻzining ichki madaniyati, ijtimoiy pozitsiyasi va milliy masʼuliyatini asarlarida butunlay ochib bera olgan.

Botirxon Akram oʻz shaxsiy hayotida ham, ijodda ham oʻz prinsiplariga sodiq qoldi. Nafaqat adib, balki tarbiyachi, yoʻl koʻrsatuvchi, maʼnaviy ustoz sifatida ham eʼtirofqa sazovor boʻldi. U yoshlar qalbiga shunchaki saboq emas, balki ishonch, masʼuliyat, maʼnaviyat nurlarini yoydi. U hech qachon koʻz-koʻz qilishni, nomdorlikni istamadi. Aksincha, kamtar turib, el dardi, xalq orzusi, millat or-nomusi haqida yozdi.

Shuning uchun ham bugun Botirxon Akram haqida gapirganda, biz nafaqat bir adib, balki vijdonli soʻz posboni, millatga fidoyilik timsolini nazarda tutamiz.

Botirxon Akram shaxsiyatini soʻz bilan toʻla tavsiflash mushkul. Yozuvchining insoniy fazilatlarini uning asarlaridan-da porlab turadi. Uning nazarida soʻz — masʼuliyat, qalam — vijdon, adabiyot esa inson tarbiyasining eng yuksak maktabi. Bunday prinsiplilik unga faqat ijodda emas, balki ijtimoiy hayotda ham obroʻ-eʼtibor keltirdi. Uning qiyofasi — zamonlar ogʻushidagi mudom hushyor fikr egasining siymosidir.

Botirxon Akramning ijodiy faoliyati faqat adabiy sohada emas, balki ilmiy izlanishlar yoʻnalishida ham samarali kechgan. U oʻzining chuqur filologik bilimlari va klassik merosga boʻlgan mehr-ehtiromi bilan ilmiy adabiyotda ham oʻz oʻrnini egallagan olim edi. Ayniqsa, Alisher Navoiy ijodiga oid ilmiy tahlillari, estetik qarashlari va badiiy tafakkur borasidagi mulohazalari bugungi adabiyotshunoslik fanida muhim manba hisoblanadi.

Botirxon Akram oʻzining “Fasohat mulkingning sultoni” risolasida faqat publitsistik yondashuvni emas, balki chuqur ilmiy tahlil usullarini ham qoʻllagan. Bu asarda u Navoiy tilining fasohati, badiiy sistemasi, metaforalar dunyosi va ruhiy-estetik olamini ilmiy nuqtayi nazardan yoritishga harakat qilgan. Bu jihatlar uning ilmiy-adabiy tafakkurini koʻrsatibgina qolmay, balki yangi tadqiqotlar uchun asos boʻla oladigan gʻoyalarni ilgari surganini ham anglatadi.

Uning badiiy mahorati — bu majozlar, ramzlar, simvollar orqali xalq dardini, millat gʻururini ifoda etish sanʼatidir. U oʻz asarlarida tarixga, Navoiyga, jadidlarga murojaat qiladi. Lekin bu oddiy tarixiy tahlil emas — bu hayotimizga, iymonimizga aks etgan tarixdir. “Fasohat mulkingning sultoni” risolasida u Navoiy siymosini badiiy-falsafiy tahlil qiladi, uni til, tafakkur va ruhiyatning timsoli sifatida tasvirlaydi.

Uning uslubi — badiiy publitsistika bilan adabiy esse orasidagi nozik koʻprikdir. Qattiq gapiradi, lekin qalbingizni ogʻritmaydi. Ogʻriq haqida yozadi, lekin umid bilan yoʻgʻrilgan. Shuning uchun ham u oʻquvchi qalbiga bermalol kirib boradi.

Botirxon Akram ijodining bosh mavzusi — milliy oʻzlikni anglash, qadriyatlarni tiklash, maʼnaviy uygʻonishdir. U Navoiyga qaraydi, jadidlarni eslaydi, zamon qiyofasini kuzatadi. Ammo har gal oʻz yurti, xalqining ruhiy kechinmalari, qadriyatlariga qaytadi. “Fasohat bu — soʻz orqali xalqni uygʻotish, qalblarga ziyo quyishdir”, deya taʼriflaydi u.

U zamonaviy adabiyotga badiiy ifoda va ijtimoiy masʼuliyatni uygʻunlashtirishni olib kirdi. Soʻzida chinlik bor, fikrida — gʻamxoʻrlik. U yozadi — lekin qoralamaydi. U tanqid qiladi — lekin yoʻl koʻrsatadi. U eslaydi — lekin oʻtmishda qolmaydi. Bunday betakror uslub faqat qalban halol, maʼnaviy komil insonlarga nasib etadi.

Adibning adabiy merosi kelajak avlod uchun bebaho manbadir. Uning asarlarida biz qadimiy bilim, zamonaviy fikr, va maʼnaviy tozalikni koʻramiz. Bu asarlar — oʻquvchilarni faqat zavqlantirmaydi, balki tarbiyalaydi, tarbiyalash bilangina cheklanmay, oʻylashga, mulohaza yuritishga undaydi.

U milliylikni modani quvmasdan, uni ildizidan topadi. Tilning zavqini, ohangini, oromini his qilgan holda yozadi. Shuning uchun ham, Botirxon Akram adabiy tilimizning nafis ijodkorlaridan biri boʻlib qoladi. U bizga nima berdi? Eng avvalo, vijdonli soʻz berishni oʻrgatdi. Qalamni yurakka bogʻlashni koʻrsatdi.

Shuningdek, u oʻz makolalari va risolalarida klassik adabiy merosni zamonaviy oʻquvchi ruhiyati bilan bogʻlash, til estetikasi, fikr madaniyati va tarixiy ongini uygʻunlashtirishga intilgan. Uning ilmiy tahlillari, ayniqsa, Navoiy, Bedil, Ogahiy kabi mutafakkirlarning ijodi doirasida chuqur falsafiy yondashuvlar bilan ajralib turadi. Bu esa uni nafaqat adib, balki adabiyotshunos olim sifatida ham tanitadi.

Bugungi adabiy muhitda Botirxon Akram asarlari — bu pok niyat, chuqur tafakkur va halol soʻzning timsolidir. Uning hayoti va ijodi bugungi va ertangi oʻzbek ziyolilari uchun ibrat maktabidir. Biz uni faqat bir adib emas, balki milliy oʻzligimizning fidoyi posboni sifatida yodda tutmogʻimiz lozim. Chunki u yozgan soʻzlar — bizning tafakkurimiz, bizning ruhimiz, bizning ertamizdir.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Akramov B. Fasohat mulkining sohibqironi. – Toshkent: O'zbekiston, 2016. – 367 b.
2. Akramov B. So'z lavhiga bitilgan mo'jiza // Ziyo istagan qalblar uchun. – 2012. – Manba.
3. Akramov B. Navoiy – bizning o'zligimizdir // Hurriyat gazetasi. – 2016. – 26-yanvar. – Manba.
4. Valixo'jayev B. O'zbek adabiyotshunosligi tarixi. – Toshkent: O'zbekiston, 1993. – 240 b.
5. Boltaboyev H., Mahmudov M. Adabiy-estetik tafakkur tarixi. – Toshkent: Fan, 2002. – 312 b.
6. Fitrat A. Adabiyot qoidalari. – Toshkent: O'zbekiston, 1926. – 96 b.
7. Komilov N. Tasavvuf. – Toshkent: Sharq, 2000. – 256 b.
8. Nazarov B., Rasulov A. O'zbek adabiy tanqidchiligi tarixi. – Toshkent: Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2012. – 432 b.